

การจัดการความรู้ในสถาบันการศึกษาด้วยหลักไตรสิกขา Knowledge Management in Educational Institutions by Sikkha

ณัฐญา พลเสน

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต รุ่น 6 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการความรู้ด้วยหลักไตรสิกขาของสถาบันการศึกษาของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า สถาบันทางการศึกษาของไทยจำเป็นต้องแผนปฏิบัติการเชิงสร้างสรรค์ใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับอภิสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาฝึกฝนต้นแบบพฤติกรรมของบุคลากรทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสามารถกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ระดับอภิจิตศึกษา สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาระบบการสื่อสารภายในที่มีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงความรู้สึกและโน้มน้าวความคิด ทศนคติ และความรู้สึกรักองค์กรของบุคลากรและผู้เรียน และระดับอภิปญญาศึกษา สถาบันการศึกษาต้องเสริมสร้างแนวทางการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเท่าทันที่ก่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่

Keyword : การจัดการความรู้, สถาบันการศึกษา, หลักไตรสิกขา.

ABSTRACTS

This article aims to analyze the knowledge management approach of the Institute of Education in Thailand. According to the studies, it has been found that Educational institutions in Thailand need a creative action plan at three levels: the Adhisla-sikkha-level. The institution must develop the behavioral pattern of the educational personnel who are responsible for the change and can determine the desirable behavior of the learner. To develop an effective internal communication system. Until it can reach the feelings and persuade ideas, attitudes and feelings, of personnel and learners to love the organization, and Adrianna sikkha level Educational institutions must be self-directed, with the development of the potential application of modern technology, the ability to create learning and skills in the modern world.

Keyword : Knowledge Management, Educational Institutions, Sikkha.

บทนำ

สังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประชากรทั้งหมดต้องมีการปรับความสมดุลในการดำเนินชีวิตของตนเองอยู่ตลอดเวลาจึงจะสามารถเอาตัวรอดต่อไปเพราะการปรับเปลี่ยนปัจจุบันมีไม่เพียงแต่การปรับตัวเองให้

เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันแต่หมายถึงการเพิ่มเติมความรู้ที่ปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ต่างๆ เพราะฉะนั้น ศาสตร์ในการจัดการความรู้จึงเป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ทุกสถาบันต่างให้ความสำคัญในอันดับต้นๆของการพัฒนาโดยเฉพาะสถาบันทางการศึกษาต่าง ๆ ทุกระดับจำเป็นจะต้องปรับบทบาทของตนเองไปสู่แนวทางในการนำพาสมาชิกในสังคมให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองจึงจะเรียกว่า การทำหน้าที่ของสถาบันการศึกษาในโลกอนาคต ดังนั้น ครูและบุคลากรทางการศึกษามีบทบาทสำคัญและมีความจำเป็นจะต้องเป็นครูจัดการความรู้ในระดับต่าง ๆ ครูจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถและทักษะในการจัดการความรู้สูงขึ้นซึ่งมีเทคนิคสามารถกระทำได้ ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ ผ่านการจัดนิทรรศการการประชุมสัมมนา หรือ การประชุมเสนอผลงาน (กัญญารัตน์ แกรุ่น,ออนไลน์) เป็นต้น แต่ที่ผ่านมาจากผลการวิจัยในบางพื้นที่กลับพบว่า สถาบันการศึกษาบางแห่งบุคลากรใช้แหล่งความรู้ที่องค์กรสนับสนุนให้แสวงหาความรู้ในระดับน้อยและน้อยที่สุด การสร้างความรู้ พบว่า การศึกษาด้วยตนเองอยู่ในระดับน้อย (ญาณิศา มีบรรจง, 2556) เพราะฉะนั้น หากสถาบันการศึกษายังมีอุปสรรคและปัญหาดังกล่าวจะส่งผลต่อการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทำให้ขาดคุณภาพในการจัดการศึกษาในภาพรวมอีกด้วย จึงทำให้เห็นว่าหากสถาบันการศึกษาทุกระดับในประเทศไทยสามารถที่จะรวบรวมความรู้ได้ สร้างความรู้ได้ เก็บสะสมความรู้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ และสามารถวางรากฐานการพัฒนาตนเองให้กับผู้เรียนได้น่าจะเป็นโอกาสและภาพลักษณ์การศึกษาของให้ดียิ่งขึ้นมากมายแต่ก็ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียนด้วยนั่นก็คือ หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีองค์ความรู้อยู่แล้ว และพร้อมที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยการวางรากฐานทางพฤติกรรมด้วยศีลธรรม ด้วยการขับเคลื่อนเป้าหมายชีวิต วางค่านิยม ทัศนคติด้วยสมาธิ และปูแนวทางสำหรับการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองด้วยปัญญาที่สามารถปรับเปลี่ยนความรู้ให้เป็นทักษะชีวิตที่นำไปประกอบอาชีพได้อย่างปลอดภัยไม่ส่งผลเสียหยาทั้งตนเองและผู้อื่นในเวลาเดียวกัน จึงทำให้เห็นว่า พระพุทธศาสนากับสถาบันการศึกษาในประเทศไทยจะต้องได้รับการเพิ่มบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้มากขึ้นด้วยการจัดวางระบบความรู้ไปสู่ผู้เรียนจนเกิดคุณภาพของสมาชิกทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ องค์วิชาในแต่ละสาขา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 232) คำถามจึงถูกตั้งขึ้นว่า หากเราจะนำความรู้ นั้นมาให้เห็นเป็นรูปธรรมก็จะอยู่ในรูปของการจัดการความรู้เพราะเป็นทั้งแนวปฏิบัติที่องค์กรและตัวบ่งชี้ความรู้ ที่จำเป็นต้องการสร้างความรู้ใหม่และเผยแพร่ความรู้เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานพัฒนาความได้เปรียบทางการแข่งขันและสร้างนวัตกรรมโดยกระบวนการของการจัดการความรู้ต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ขององค์กร (น้ำทิพย์ วิภาวินและนางเยาว์ เปรมกมลเนตร, 2551 : 88) การจัดการความรู้หมายถึงกระบวนการระบุสภาพปัจจุบันและความต้องการเพื่อวางแผนสร้างความรู้หรือนวัตกรรม

ด้วยการรวบรวมการจัดระบบการประยุกต์ใช้สารสนเทศด้วยช่องทางการสื่อสารต่างๆเพื่อการสร้างประสิทธิภาพขององค์กร (อิติพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์, 2548 : 73) ดังนั้น การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูลสารสนเทศความคิดการกระทำตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรมและจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่างๆที่องค์กรจัดเตรียมไว้เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุลเป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547 : 32-33) จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการจัดการความรู้ พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ได้เสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไว้อย่างหลากหลายโดย Marquardt ได้เสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไว้ 4 ประการ (มาร์ควาท์ อังโน เจษฎา นกน้อยและคณะ, 2552 : 42) ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)
2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation)
3. การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)
4. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization)

กล่าวได้ว่า การจัดการความรู้เป็นแนวคิดองค์รวมที่บูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติในองค์กรหรือในสังคมที่อยู่ในรูปของกระบวนการ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ และการถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์โดยมีลักษณะที่สำคัญต่อการจัดการด้านเนื้อหา การจัดการความรู้ด้านการเล่าสู่กันฟัง และการจัดการบริบทเพราะแนวคิดการจัดการความรู้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์กรโดยเฉพาะองค์กรทางการศึกษาที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนหรือผู้ที่กำลังศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ แต่กระนั้น การจัดการความรู้จะต้องมีการจัดทำระบบต่าง ๆ เพื่อสามารถนำความรู้ที่กระจัดกระจายไปสู่ภาคปฏิบัติเพื่อการพัฒนาองค์กรไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

บทบาทสถาบันทางการศึกษา

สถาบันการศึกษาทุกระดับมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามกรอบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ตามมาตรา 6 และมาตรา 7 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การ กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วย ตนเองอย่างต่อเนื่อง (ราชกิจจานุเบกษา, 19 สิงหาคม 2542) ดังนั้น สถาบันการศึกษาจะต้องปฏิบัติตามหรือภาระงานและบทบาทหน้าที่

ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ (อานภาพ พิมพิโคตร, ออนไลน์) ดังนี้

1. บทบาทในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนบริบทและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
2. บทบาทในการจัดตั้งงบประมาณ และรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา
3. บทบาทในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของนักเรียน ชุมชน และท้องถิ่น
4. บทบาทในการจัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. บทบาทในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด
6. บทบาทในการกำกับ ติดตาม ประเมินผลงานตามแผนงาน โครงการและประเมิน ผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการพิจารณาความดีความชอบ การพัฒนา และการดำเนินการทางวินัยกับครูและบุคลากร ทางการศึกษาในสถานศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด
7. บทบาทในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา
8. บทบาทในการจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ความร่วมมือในการประเมินคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา รวมทั้งการรายงานผลการประเมินต่อคณะกรรมการสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

บทบาทหน้าที่ทั้ง 8 ประการนี้ หากจะมองการศึกษาในระบบแล้วควรสร้างการเรียนรู้ในแต่ละระดับ แล้วผสมผสานความรู้เข้ากับความรู้ท้องถิ่น เพื่อกลับไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอย่างมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ หนุนเสริมการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีลำดับขั้นตอน ได้แก่ ระดับประถม สร้างจิตสำนึก และความรักท้องถิ่น ระดับมัธยม เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง ระดับอาชีวะ เรียนรู้จิตสำนึกการบริการ และระดับมหาวิทยาลัย ปริญญาตรีควรเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชน ปริญญาโทควรเรียนรู้จากการทำงานวิจัยกับชุมชน ถึงระดับปริญญาเอกควรเป็นเรื่องการวิจัยและพัฒนา ในส่วนของการศึกษานอกระบบนั้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ก็ต้องเรียนรู้กับชุมชนด้วย และควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การเสริมความรู้ด้านการจัดการผสมผสานกับองค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาเดิมที่อยู่ในท้องถิ่น ให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้มากยิ่งขึ้น (เกศสุดา สิทธิสันติกุล, ออนไลน์) จะเห็นได้ว่า สถาบันการศึกษาในประเทศไทยสิ่งที่ขาดหายไปมิใช่ภาควิชาการแต่ขาดบทบาทการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ที่อยู่ในตัวชุมชนของตนเอง หรืออีกอย่างก็คือ การจัดการศึกษาในปัจจุบันทำให้ชีวิตคนไทยเปลี่ยนการอาศัยในชนบทไปสู่การพึ่งพาอาศัยในเขตตัวเมืองมากยิ่งขึ้นจนสุดท้ายเมื่อจบการศึกษาไปแล้วก็ไม่สามารถสืบทอดอาชีพของครอบครัวได้จึงเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้สถาบันครอบครัวอันเป็นสถาบันแรกจึงไร้คุณภาพ

ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกทางสังคมก็เพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมาจะมุ่งตอบโจทย์การพัฒนาตัวเมืองมากกว่าการพัฒนาชนบท เพราะฉะนั้น อาจจะถึงเวลาแล้วที่การศึกษาอาจจะต้องมีการจัดการศึกษาแบบบูรณาการโลกสมัยใหม่กับโลกสมัยเก่าเข้าด้วยกันน่าจะเป็นบทบาทของสถาบันการศึกษาในทุกระดับที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเองมากกว่าพึ่งพานายทุนจนมากเกินไป

หลักไตรสิกขา

การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรคเป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่ปริยสัจ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือวิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไปช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาวิชา ตัณหา อุปทานน้อยลงไปไม่อยู่ใต้อาณาครอบงำของมันพร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกขก็หมดก็บรรลุปะหามายเป็นนิโรธโดยสมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2550 : 7) ซึ่งหมวดธรรมของไตรสิกขามีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา (สิกขา คือศีลอันยิ่งใหญ่) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/48) เพราะศีลเป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศลนี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขาโดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำเป็นเกราะกันกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน (ขุ.ม. (ไทย) 31/40/606)

2. อธิจิตสิกขา (สิกขา คือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากามและอกุศลธรรมทั้งหลาย (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/49) อธิจิตสิกขาต้องมีการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิตการทำใจให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ไม่ฟุ้งซ่านเป็นกลางปราศจากอคติ (ขุ.ป. (ไทย) 30/41/606-607.)

3. อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้อย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในปริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติสามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/49) โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/49)

เพราะฉะนั้น การฝึกอบรมทั้ง 3 ด้าน จึงมีวัตถุประสงค์โดยรวมเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นเครื่องเศร้าหมองของบุคคล ดังที่พระพุทธองค์ทรงดำรัสว่า “สำหรับบุคคลผู้ตั้งอยู่ตลอดเวลา หมั่นศึกษาไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน น้อมจิตเข้าหาณิพพาน อาสวะทั้งหลายย่อมตั้งอยู่ไม่ได้” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/226/103) ทั้งนี้พระสาริบุตรได้แสดงอรรถาธิบายวัตถุประสงค์เพิ่มเติมไว้ในคัมภีร์มหานิเทศ ว่า เพื่อไม่ประพฤติดุติทางกาย วาจา ใจ เพราะรู้ในเหตุที่ทำให้ประพฤติดุตินั้น เพื่อละเมถุนธรรม เพราะรู้ว่าเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมยศและเกียรติของสมณะ เพื่อกำจัดราคะในรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ เพื่อทางแห่งญาณ เพราะรู้เหตุแห่งตน ความลึกลับสงสัยว่าเกิดจากสิ่งที่น่าปรารถนาและสิ่งที่ไม่ปรารถนา เพื่อกำจัดมลทินของตน คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิเลส

มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาวายาเม มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ มิจฉาญาณ มิจฉาวิมุตติ เพราะได้สมาทานไตรสิกขาจึงมีสมาธิ มีสติ มีปัญญาที่รักษาตน (ขุ.ม.(ไทย) 29/10/50) เพราะฉะนั้น หมวดธรรมไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการฝึกฝนอบรมเพื่อจุดมุ่งหมายตามแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา เป็นสำคัญทั้งนี้หากนำมาใช้ในการจัดการความรู้ของสถาบันทางการศึกษาจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการศึกษาอย่างมากกล่าวคือ การสร้างผู้เรียนในเกิดความเข้มแข็งทั้งทางกาย ทางใจ ทางจิตวิญญาณ และทางสติปัญญาของคนในชาติให้มีคุณภาพตามที่ระบบการจัดการศึกษาได้กำหนดที่สามารถนำไปสู่ระบบการเรียนรู้โดยนัยแห่งพุทธกรรมในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และการดำรงชีวิตจะมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยมากที่สุด แต่กระนั้นก็ยังมิละทิ้งองค์ความรู้สมัยใหม่ที่ต้องอาศัยตัวอภิจิตสิกขาเพื่อเสริมสร้างความตั้งใจ ความมุ่งมั่นต่อการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่และมีการปรับตัวได้อย่างมีความสุขบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

การจัดการความรู้ของสถาบันการศึกษาด้วยหลักไตรสิกขา

สถาบันการศึกษาเป็นหน่วยงานที่จะต้องรับภาระในการฝึกฝนอบรม และพัฒนาคนในชาติทั้งหมด หากสถาบันการศึกษามีความอ่อนแอในเรื่องการจัดการความรู้อันเป็นตัวชี้วัดการศึกษาจะก้าวไปไกลมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษานั้นๆ หากระบบการจัดการศึกษาไม่ดีหรือไม่มีประสิทธิภาพจะส่งผลต่อคุณภาพของคนในชาติด้วยเช่นกัน แต่หากสถาบันการศึกษามีความพร้อมและใส่ใจรายละเอียดจะทำให้คุณภาพคนในประเทศนี้ได้รับการพัฒนาไปโดยอัตโนมัติ แต่ที่ผ่านมาการจัดการศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อนคุณภาพของคนในชาติได้ไม่ดีมากนักทำให้ระดับการศึกษาในประเทศไทยถึงตกต่ำลงไปอย่างมากอันเนื่องมาจากหลายปัจจัยแต่ถึงอย่างไรก็ตามสถาบันการศึกษาก็คงปฏิเสธถึงความรับผิดชอบถึงผลที่ออกไม่ได้ ในขณะที่การแปรผันของรัฐบาลไทยได้เป็นอีกปัจจัยที่สนับสนุนความล้มเหลวของการจัดการศึกษามาโดยตลอดโดยเฉพาะความไม่แน่นอนของนโยบายการจัดการศึกษา เพราะฉะนั้น การจัดการศึกษาจะต้องสร้างกระบวนการจัดการความรู้ในสถาบันการศึกษาให้เกิดขึ้นให้มากที่สุดและต้องเกิดขึ้นในทุกระดับสถาบันการศึกษาไม่ว่าตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาที่สามารถสร้างความรู้ไว้ใช้เองได้ ประมวลความรู้ เก็บความรู้ผ่านระบบใหม่ๆ และนำความรู้นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมปัจจุบันให้มากที่สุดที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคนในชาติ ซึ่งหากมองย้อนกลับไปสังคมไทยเป็นสังคมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนามานานแต่กลับใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาน้อยมากซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าการพัฒนาเทคโนโลยีของชาติตะวันตกมีความน่าสนใจมากกว่าการพัฒนาด้วยความรู้ทางศาสนาทำให้รัฐบาลใหม่สนใจความรู้จากโลกตะวันตกและนำความรู้มาพัฒนาสังคมไทยจนทำให้ทิศทางการพัฒนาประเทศปัจจุบันไร้ทิศทาง การตอบสนองต่อความหวังของคนในชาติได้ เพราะฉะนั้น หากมีการพัฒนาความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่สามารถผนวกกับการจัดการความรู้ในสถาบันการศึกษาก็น่าจะมีโอกาสและทิศทางการพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพตามแบบอย่างชาติที่มีศาสนาเป็นแกนนำของอารยธรรมสมัยใหม่

พระพุทธศาสนาสามารถนำเสนอระบบการจัดการความรู้ที่สถาบันการศึกษาสามารถนำไปสร้าง นำไปเก็บสะสม นำไปใช้ประโยชน์ได้มากมายแต่หลักธรรมมีความโดดเด่นอย่างมากก็คือ หลักไตรสิกขา เพราะเป็นหลักแห่งการศึกษาของมนุษย์ที่สามารถตอบโจทย์ทางพุทธกรรมทางสังคมแห่งการศึกษาทางพระพุทธศาสนาได้มากมาย ประกอบด้วย 7 ประการได้แก่ การจัดการในระดับของศีล การจัดการความรู้ในระดับของสมาธิ และการจัดการ

ความรู้ในระดับของปัญญาซึ่งทางสถาบันการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์และพัฒนการจัดการความรู้ตามระดับได้ดังต่อไปนี้

การจัดการความรู้ในระดับศีล สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาต้นแบบพฤติกรรมของบุคลากรทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสามารถกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนโดยเฉพาะในระดับอนุบาลและประถมศึกษาที่จะต้องสร้างความรู้ให้กับเด็กเยาวชนผ่านการกำหนดนโยบายภาครัฐที่กำหนดพฤติกรรมให้สอดคล้องกับรายละเอียดของศีลธรรม 5 ประการ ได้แก่ พฤติกรรมของการไม่ทำร้ายผู้อื่นๆ พฤติกรรมไม่ลักขโมยสิ่งของผู้อื่นๆ พฤติกรรมไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายของรักของหวงผู้อื่น พฤติกรรมการใช้วาจาในทางที่ถูกต้อง และพฤติกรรมการไม่เสพของมีนเมา พฤติกรรมเหล่านี้สามารถจัดเก็บความรู้ได้ ซึ่งสามารถนำสถาบันพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องในเชิงการจัดการความรู้ในเรื่องของศีลธรรมอันดี ที่จะต้องปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมของศีลธรรม เพราะฉะนั้น สังคมไทยมีความรู้ในเรื่องของศีลธรรมเป็นอย่างดีอยู่แล้วแต่ไม่สามารถนำมาใช้ได้เพราะขาดการผลักดัน ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐที่ไม่ตระหนักถึงความรู้ทำให้สังคมไทยเต็มไปด้วยพฤติกรรมของเยาวชนที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาด้วยความรู้และการพัฒนาศีลธรรมบนฐานพระพุทธศาสนาทั้งพฤติกรรมและความรู้จะต้องสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคคนในชาติให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม

การจัดการความรู้ในระดับสมาธิ สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาระบบการสื่อสารภายในสถาบันการศึกษานั้นๆที่มีประสิทธิภาพผ่านเครื่องมือ และเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการรับรู้ร่วมกันอย่างเท่าทันของกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นครู และบุคลากรทางการศึกษาทั้งหมดจะต้องมีความเข้าใจที่ตรงกันทั้งหมดจึงจะต้องปฏิบัติตนเองให้เหมือนกัน หรือมีวัฒนธรรมองค์กรอย่างเต็มรูปแบบเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกความรู้สึกสักรักรังสรรค์ของบุคลากรและผู้เรียน นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนความคิด ทักษะคิด และค่านิยมของคนในสถาบันนั้นที่สามารถโน้มน้าวพฤติกรรมการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ชัดเจนจะเป็นแรงผลักดันไปสู่ระดับของความรู้ที่มากขึ้น เช่น การตั้งเป้าหมายของการวัดความรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านการอบรม พัฒนา และการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หรือการศึกษาตลอดชีวิตจะทำให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาสามารถรับรู้ความรู้ใหม่ๆอยู่เสมอที่สามารถนำมาถ่ายทอดผู้เรียนให้ปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตได้อย่างเท่าทัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามสังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้างจนบางครั้งทำให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดและค่านิยมที่ยากในบางเรื่อง แต่หลายเรื่องรับรู้และเปลี่ยนแปลงตนเองได้ง่ายมากซึ่งทำให้เกิดผลดีบ้าง ผลเสียบ้างเพราะขาดการบูรณาการศาสตร์ให้มีความเหมาะสม ซึ่งสถาบันการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาควรมีการประเมินชุดความรู้ในเรื่องเป้าหมายของชีวิตในช่วงวัยนี้ให้มากที่สุดนอกเหนือจากความรู้อื่นๆ ซึ่งหมายความว่า เยาวชนในช่วงวัยมัธยมจะมีการปรับเปลี่ยนตนเองสูงมากและรวดเร็วหากสถาบันการศึกษาในวัยนี้ขาดการสร้างชุดความรู้และไม่สามารถนำความรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในเป้าหมายของชีวิตจะทำให้เด็กเยาวชนปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติไปตามความรู้อื่นๆ ที่ขาดการยับยั้งชั่งใจจนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสังคมไทยจนกลายเป็นปัญหาในที่สุด เพราะฉะนั้น การนำหลักสมาธิการสร้างชุดความรู้ให้กับเยาวชนในวัยนี้จึงเป็นการวางความคิด การวางทัศนคติ การวางค่านิยมต่อเป้าหมายในชีวิตว่าควรมีชีวิตที่ดีงามอย่างไรบนฐานตามแบบอย่างทางพระพุทธศาสนา

การจัดการความรู้ในระดับปัญญา สถาบันการศึกษาต้องเสริมสร้างแนวทางการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองที่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จำเป็นจะต้องวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกในอนาคตโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าผู้เรียนจะศึกษาในสาขาวิชาใดก็ตามต้องมองหาโอกาสการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน นอกจากนี้ยังจะมีการเพิ่มเติมองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพที่นอกเหนือจากสาขาวิชาหลัก เช่น การค้าการลงทุน ความรู้ในเรื่องเกษตรกรรมต่าง ๆ ซึ่งพื้นที่ของคนไทยจะมีพื้นที่สำหรับการทำเกษตรอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมองถึงการพัฒนาศักยภาพการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเท่าทันที่ก่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่ที่จะต้องแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองให้มากที่สุดซึ่งควรวางแผนการเข้าถึงข้อมูลที่น่าเชื่อถือที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและสรรหาโอกาสสำหรับตนเองได้ เช่น แนวทางการพัฒนาภาษา แนวทางสำหรับการประกอบอาชีพ แนวทางสำหรับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการค้าการลงทุน แนวทางสำหรับการปฏิบัติตนในความเป็นพลเมืองที่ดี แนวทางการรักษาวินัยธรรมไทย เป็นต้น แนวทางเหล่านี้เรียกว่าตัวความรู้ที่นำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคม แต่สิ่งที่อยู่เหนือนั้นก็คือ ตัวปัญญาที่ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ไปตามโลกได้อย่างมั่นใจ ซึ่งการพัฒนาตัวปัญญาอาจจะต้องมีการพัฒนาจิตใจให้มากโดยเฉพาะการเสพติดเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มากจนเกินไป ให้รู้จักตนเองให้มากที่สุดผ่านการใช้ศูนย์วิปัสสนาที่อยู่ทั่วประเทศสามารถรองรับการพัฒนาตัวปัญญาได้ ดังนั้นสถาบันการศึกษาต้องสร้างความรู้ วางรากฐานความรู้ ทำให้ผู้เรียนจัดเก็บความรู้ และนำไปใช้ได้ซึ่งอาจจะจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเรื่องในโอกาสต่าง ๆ ให้มากที่สุดที่จะทำให้ได้จนทำให้ผู้เรียนเกิดการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการจากจุดที่มนุษย์แสวงหาความรู้ผ่านการลองผิดลองถูก จากความคิดต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการทดลอง จากความกลัว จากประสบการณ์ของแต่ละคน แต่ละกลุ่ม เป็นต้น ทำให้มนุษย์สามารถเอาตัวรอดจากปรากฏการณ์เหล่านั้นจากการจัดความรู้เป็นชุด ๆ ที่เรียกว่า การสร้างความรู้ หรือทำให้เกิดความรู้ขึ้นมา เมื่อมนุษย์มีความรู้ก็รู้จักที่จะจัดเก็บสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้รุ่นลูกหลานได้สืบทอดความรู้และค้นหาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมอย่างไม่หยุดหย่อนต่อเนื่องกันไปซึ่งอาจจะผิดบ้างถูกบ้างก็สามารถรู้ถึงความถูกต้องเหล่านั้นสุดท้ายก็เป็นการนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ให้เกิดขึ้นเป็นนวัตกรรม หรือสิ่งประดิษฐ์สำหรับมนุษย์ดำเนินชีวิตร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ก็ขึ้นอยู่กับการใช้ เช่น การสร้างอาวุธระเบิดปรมาณูเพื่อปกป้องตนเอง แต่บางกลุ่มก็นำไปสร้างเป็นอาวุธสงครามซึ่งเป็นการใช้ผิดวิธี เป็นต้น เพราะความรู้ช่วยให้โลกเกิดพัฒนาการอย่างไม่หยุดหย่อนในทุกๆ ด้าน และมีทั้งผลดีผลเสียในตัวของความรู้ซึ่งมนุษย์ก็จำเป็นต้องอยู่กับความรู้แบบนี้ต่อไป

การจัดการความรู้ในสถาบันทางการศึกษาของประเทศไทยยังมีปัจจัยหลายประการที่ยังเป็นปัญหาและอุปสรรคโดยเฉพาะยังไม่สามารถจะนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่อยู่คู่กับประเทศไทยมายาวนานมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยได้มากนักอันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษาของประเทศก็เป็นไป หรืออาจจะเพราะการปรับเปลี่ยนนโยบายจากภาครัฐบาลไทย นอกจากนี้วิธีคิดของสถาบันการศึกษาไทยยังมีระบบการแยกตัวออกจากพระพุทธศาสนาทำให้บทบาทการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กลับทำได้ยากยิ่งขึ้นซึ่งขาดแรงผลักดันขาดการสนับสนุน และแรงจูงใจอย่างมาก ในขณะที่พระพุทธศาสนาพยายามทำให้การจัดการความรู้ไปสู่สถาบันการศึกษาให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะหลักไตรสิกขาที่สามารถทำให้สมาชิกในสังคมมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

มีความรักชาติ มีเป้าหมาย มีค่านิยม มีทัศนคติที่ต้งาม และมีวัฒนธรรมที่ตรงกับอุปนิสัยของคนมากที่สุดซึ่งสถาบัน
ทางการศึกษาของไทยจำเป็นต้องแผนปฏิบัติการเชิงสร้างสรรค์ใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับอธิสศึกษา
สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาฝึกฝนต้นแบบพฤติกรรมของบุคลากรทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและ
สามารถกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ระดับอธิสศึกษา สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาระบบการสื่อสาร
ภายในที่มีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงความรู้สึกละและโน้มน้าวความคิด ทัศนคติ และความรู้สึกรักองค์กรของ
บุคลากรและผู้เรียน และระดับอธิสศึกษา สถาบันการศึกษาต้องเสริมสร้างแนวทางการแสวงหาความรู้ได้ด้วย
ตนเอง พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเท่าทันที่ก่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ใน
โลกยุคใหม่

References

1.ภาษาไทย

(ก) เอกสารปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

(ข) เอกสารทุติยภูมิ

1) หนังสือ

เจษฎา นกน้อยและคณะ. (2552). นานาพรรณสนะการจัดการความรู้และการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธิดาพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์. (2548). หน่วยที่ 2 การประยุกต์นิเทศศาสตร์ด้านการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา” ใน
ประมวลสาระชุดวิชาการประยุกต์นิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนาเล่มที่ 1. นนทบุรี: สาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

น้ำทิพย์ วิภาวินและนางเยาว์ เปรมกมลเนตร. (2551). นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร
: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอ็กซ์
เปอร์เน็ทจำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). หัวใจพระพุทธศาสนา วารสารพุทธจักร. ปีที่ 61. ฉบับที่ 5
พฤษภาคม. 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์.

2) เว็บไซต์

เกศสุตา สิทธิสันติกุล. บทบาทสถาบันการศึกษา...กับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<http://oknation.nationtv.tv/blog/SIAM1932/2011/03/27/entry-1> [วันที่ 5 พฤศจิกายน 2560].

อานูภาพ พิมพ์โคตร. บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<http://project.kruparisa.com/bns/index.php/therole/85-role> [วันที่ 5 พฤศจิกายน 2560].